

**AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING IQTISODIYOTDAGI
O'RNI*****Abdusalimova Mukambarxon Iskandarbek qizi****Farg'ona Davlat Universiteti**Chet tillari fakulteti, Filologiya va tillarni o'qitish: ingliz tili**1-kurs talabasi**Ilmiy rahbar: Toshboltayev Faxriddin O'rinboyevich*

Annotatsiya: *Axborot texnologiyalari (AT) so'nggi yillarda iqtisodiyotning turli sohalarida keng qo'llanila boshlandi va ularning jamiyatdagi roli kundan kunga ortib bormoqda. Ushbu maqola axborot texnologiyalarining iqtisodiyotdagi o'rnini o'rganadi. Avvalo, ATning biznes jarayonlarini samarali boshqarish va optimallashtirishdagi ahamiyati ko'rib chiqiladi. Ayniqsa, ishlab chiqarish, savdo, moliya, va xizmat ko'rsatish sektorlarida ATning tatbiq etilishi iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda. Bulutli texnologiyalar, ma'lumotlar tahlili, sun'iy intellekt va boshqa innovatsion yechimlar orqali tashkilotlar raqobatbardoshlikni oshirib, resurslarni yanada samarali boshqarish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Shuningdek, ATning iqtisodiy o'sishga ta'siri va raqamli iqtisodiyotning rivojlanishiga qo'shgan hissasi tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *Axborot texnologiyalari, iqtisodiyot, biznes jarayonlari, raqamli iqtisodiyot, sun'iy intellekt, ma'lumotlar tahlili, , kriptovalyutalar, moliyaviy sektor, elektron tijorat.*

Аннотация: *Информационные технологии (АТ) в последние годы широко используются в различных отраслях экономики, и их роль с каждым днем возрастает. В данной статье рассматривается роль информационных технологий в экономике. В первую очередь рассматривается значение АТ в эффективном управлении и оптимизации бизнес-процессов. В частности, внедрение АТ в сфере производства, торговли, финансов и услуг способствует повышению экономической эффективности. Благодаря облачным*

технологиям, анализу данных, искусственному интеллекту и другим инновационным решениям организации могут повысить конкурентоспособность и более эффективно управлять ресурсами. Также проанализировано влияние информационных технологий на экономический рост и вклад в развитие цифровой экономики.

Ключевые слова: Информационные технологии, экономика, бизнес-процессы, цифровая экономика, искусственный интеллект, анализ данных, криптовалюты, финансовый сектор, электронная коммерция.

Axborot tizimlarining tushunchasi va ulardan iqtisodiyotning sohalarida foydalanish imkoniyatlari to'g'risida fikr yuritadigan bo'lsak, avvalo, axborot tizimi haqida ma'lumotga ega bo'lishimiz lozim. Axborot tizimi(AT) — axborotni to'plash, saqlash, izlash, unga ishlov berish hamda undan foydalanish imkonini beradigan, tashkiliy jihatdan tartibga solingan jami axborot resurslari, axborot texnologiyalari va aloqa vositalari. Axborot texnologiyalari (AT) so'nggi yillarda iqtisodiyotning turli sohalarida hayotiy ahamiyatga ega bo'lib, iqtisodiy faoliyatning samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. AT yangi ish o'rinlari yaratishda, mavjud resurslarni samarali boshqarishda va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda katta rol o'ynaydi. Iqtisodiy tizimning barcha sohalarida ATning qo'llanilishi raqobatni kuchaytirish, texnologik jarayonlarni optimallashtirish va yangi biznes-modellarni yaratish uchun imkoniyat yaratib beradi. Masalan, korxonalar AT orqali o'z biznes jarayonlarini raqamlashtirish, ishlab chiqarishni avtomatlashtirish va ma'lumotlarni real vaqt rejimida tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ldilar.

Axborot texnologiyalarining biznes jarayonlarida qo'llanilishi, ayniqsa, korxonalarning raqobatbardoshligini oshirishga katta hissa qo'shadi. Bulutli texnologiyalar, ma'lumotlar tahlili, sun'iy intellekt va avtomatizatsiya kabi innovatsion yechimlar orqali korxonalar o'z ishlab chiqarish jarayonlarini va resurslarni yanada samarali boshqarish imkoniyatiga ega bo'ldilar. AT biznesni global miqyosda kengaytirish imkonini yaratadi. Shuningdek, AT yordamida mijozlar

o'rtasidagi aloqalarni yaxshilash, marketing strategiyalarini moslashtirish va mahsulotlarni yangi bozorlar orqali sotish imkoniyatlari yaratildi.

Elektron tijorat va raqamli to'lov tizimlari, masalan, PayPal, Amazon, Alibaba va boshqalar AT asosida yaratilgan biznes-modellarga misoldir. Axborot texnologiyalari nafaqat mavjud ish o'rinlarini optimallashtirish, balki yangi sohalarda ish o'rinlari yaratish imkoniyatlarini ham taqdim etadi. IT sohasi va unga bog'liq sohalar (masalan, sun'iy intellekt, ma'lumotlar tahlili, kiber sug'urtalash, va boshqalar) texnologiyalarni ishlab chiqish, qo'llash va qo'llab-quvvatlashga ehtiyoj sezayotgan mutaxassislar bilan to'ldirilmoqda. IT-ta'lim sohasida yuqori malakali kadrlar yetishtirishda o'quv dasturlarining roli katta hisoblanib, bu iqtisodiyotni raqamli inqilob uchun tayyorlaydi.

Sanoat sohasida AT innovatsion yechimlarni joriy etish orqali ishlab chiqarishni avtomatlashtirish, resurslarni tejash va ishlab chiqarish jarayonlarining samaradorligini oshirish imkonini yaratdi. Industrial internet va IoT (Internet of Things) texnologiyalari sanoat inqilobining yangi bosqichiga olib kelmoqda. Masalan, fabrikalarda ishlab chiqarishni boshqarish, materiallar harakatini kuzatish va mashinalarni avtomatik tarzda sozlashda AT qo'llaniladi. Shuningdek, yangi texnologiyalar sanoatni ekologik jihatdan toza va samarali qilish uchun ko'maklashadi. Bulutli hisoblash texnologiyalari, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (Big Data) sanoatning yangi rivojlanish yo'nalishlarini shakllantiradi.

Iqtisodiy masalalarni yechishda bulutli texnologiyalardan foydalanish xususiyatlari alohida ahamiyatga egadir. Bulut texnologiyasi - bu ommabop texnologiya bo'lib, unda foydalanuvchilar Internet-platformada, IT-resurslarda ma'lumot kiritish yoki olish uchun ishlatadilar. Bu texnologiya ma'lumotlar va resurslarni onlayn-serverda saqlaydigan va foydalanuvchi to'g'ridan to'g'ri kompyuterning qattiq diskida saqlash o'rniga xavfsiz foydalanish uchun ishlatiladi. Bugungi kunda jahondagi ko'plab davlatlar qatori O'zbekistonda ham bulutli texnologiya qo'llanilishni boshlagan. O'zbekistonda "O'zbektelekom" AK "UZCLOUD" ma'lumotlarni qayta ishlash markazini ishga tushirilgan.

Raqamli iqtisodiyot AT va internet asosida rivojlanayotgan yangi iqtisodiy tuzilma sifatida bugungi kunda alohida ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli iqtisodiyotning tobora o'sib borishi, ayniqsa, elektron tijorat, raqamli xizmatlar, va raqamli mahsulotlar bozorlarining kengayishi bilan bog'liq sanaladi. Shuningdek, raqamli iqtisodiyotda sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlili yordamida yangi biznes strategiyalarini ishlab chiqish, foydalanuvchilarni yanada yaxshiroq tushunish va ularni maqsadli reklama bilan jalb etish mumkin. Elektron tijoratning o'sishi natijasida internet orqali xaridlar va savdo-sotiqning hajmi ham ortmoqda.

Blokcheyn texnologiyasi va undan iqtisodiyot sohalarida foydalanish imkoniyatlari to'g'risida fikr yuritsak, u raqamli iqtisodiyotda alohida ahamiyatga ega hisoblanadi. Blokcheyn — bu ma'lumotlar xavfsiz tarzda saqlanadigan ma'lumotlar bazasi. Bunga har bir yangi yozuvni avvalgisi bilan bog'lash orqali erishiladi, natijada ma'lumotlar bloklardan tashkil topgan zanjir paydo bo'ladi (ingliz tilida «block chain» — bloklar zanjiri) — nomi ham shundan kelib chiqqan. Jismoniy jihatdan, blokcheynda ma'lumotlar bazasi taqsimlanadi, bu vakolatli foydalanuvchilarga ma'lumotlarni mustaqil tarzda qo'shish imkonini beradi. Ilgari saqlangan ma'lumotlarga o'zgartirish kiritish ilojisiz, chunki bu harakat zanjirni uzilishiga olib keladi va aynan shu «o'zgartira olmaslik» blokcheynni davlat ma'lumotlar bazalarida raqamli yozuvlarni saqlashning xavfsiz va ishonchli vositasiga aylantiradi.

Moliyaviy sektor axborot texnologiyalaridan samarali tarzda foydalangan sohalaridan biridir. Raqamli banklar, elektron to'lov tizimlari va fintech startaplar, ayniqsa, o'zining moliyaviy xizmatlarini yaxshilash va foydalanuvchilarga qulayliklar yaratishda ATdan keng foydalanadi. Kriptovalyutalar, blokcheyn texnologiyalari va onlayn kreditlash tizimlari ham AT yordamida amalga oshirilmoqda.

Axborot texnologiyalarining moliya sohasiga ta'siri nafaqat xizmat ko'rsatish jarayonlarini tezlashtirish va arzonlashtirish, balki yangi raqamli to'lov usullarini yaratishga ham shart-sharoit yaratib berdi.

«Big Data» –katta hajmdagi tizimli va tizimsiz raqamli ma'lumotlar to'plami iqtisodiyotning muhim bo'limlaridan biri hisoblanaladi. «Big Data» atamasi «katta

ma'lumotlar» degan ma'noni bildirib, uni birinchi marta 2008-yilda «Nature» jurnalining muharriri Klifford Linch ishlatgan. U dunyoda axborot hajmlarining jadal sur'atlarda o'sishi haqida gapirib, faqatgina yangi vositalar va yanada ilg'or texnologiyalar ularni o'zlashtirishga yordam berishini ta'kidlagan. Big Data sohasi-saqlash texnologiyalari, hisoblash va xizmatlarni o'z ichiga oladi. Shuni ta'kidlash joizki, ushbu sohaga an'anaviy usullardan foydalangan holda qayta ishlash qiyin bo'lgan katta miqdordagi ma'lumotlarni qayta ishlash kiradi. Big Data yordamida korxonalar va davlat tashkilotlari katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilib, iqtisodiy jarayonlarni yanada aniq prognoz qilishadi. Masalan, narx o'zgarishlari, iste'molchilar talab va xohishlari, ishlab chiqarish samaradorligi to'g'risida real vaqtda ma'lumot olishadi.

Axborot texnologiyalari iqtisodiyotning rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ularning qo'llanilishi nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki yangi ish o'rinlarini yaratish, yangi biznes-modellarni ishlab chiqish va global iqtisodiy integratsiyani yanada kuchaytirishga xizmat qiladi. AT orqali biz iqtisodiyotning barcha sohalarini raqamlashtirish va yanada samarali boshqarish imkoniyatlariga ega bo'ldik. Shunday qilib, axborot texnologiyalari bugungi iqtisodiyotning asosi bo'lib, uning rivojlanishi uchun muhim poydevor yaratmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida"gi Qonuni (O'RQ-792-son 29.09.2022).
2. O'zbekiston Respublikasining "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonuni (O'RQ-764-son 15.04.2022).
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strate-giyasi to'g'risida" PF-60-son Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi «Raqamli O'zbekiston — 2030» strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-6079-son Farmoni.
5. Абдурахманов К.Х. Искусственный интеллект – основа устойчивого

- развития экономики. — Москва: ФГБОУ ВО «РЭУ им. Г. В. Плеханова», 2023.
6. S.S.Gulyamov, R.X. Ayupov. Raqamli iqtisodiyot va elektron tijorat asoslari. O'quv qo'llanma. – T.: TMI: 2020 y.
7. Kaufman, L., & Litvin, S. (2020). "The Role of Information Technology in Economic Development." Journal of Economic Development, 35(4), 102–115.
8. Porter, M. E. (1998). "Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance." Free Press.
9. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). "The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies." W.W. Norton & Company.
10. Mitra, A. (2016). "Information Technology for Development: An Integrated Approach." Technology in Society, 43, 1-10.
11. www.mitc.uz – O'zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligining rasmiy veb-sayti.